

เศรษฐศาสตร์การเมืองของการพัฒนาอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง

ชัยณรงค์ เครือนวน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

พฤษภาคม 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบปากเปล่าวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ ชัยณรงค์ เครือนวน ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ
ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)
.....กรรมการ
(ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์)
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุธี ประศาสน์เศรษฐ)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ สามัคคีธรรม)
.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)
.....กรรมการ
(ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์)
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุธี ประศาสน์เศรษฐ)
.....กรรมการ
(ว่าที่เรือตรี ดร. เอกวิทย์ มณีธร)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ
ของมหาวิทยาลัยบูรพา

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. ประทุม ม่วงมี)

วันที่ 16 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2550

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์ ระดับบัณฑิตศึกษา

จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

ประจำปีการศึกษา 2549

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ รองศาสตราจารย์ ดร.สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ ผู้วางรากฐานความคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองให้แก่ผู้วิจัยและช่วยให้คำปรึกษา ให้แนวทางในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมในการทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วน และเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ สามัคคีธรรม ประธานคณะกรรมการสอบปากเปล่าและ ดร.เอกวิทย์ มณีธร กรรมการสอบปากเปล่า ที่กรุณาให้โอกาส ให้คำแนะนำ และความรู้ในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์นี้ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์รัชช บุ่มโณทก รองศาสตราจารย์การดี มหาจันทร์ ที่ให้ความรู้แก่ผู้วิจัยในเรื่องของประวัติศาสตร์ภาคตะวันออกและจังหวัดระยอง ศาสตราจารย์ ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร ที่เสียสละเวลาปรับแก้วิทยานิพนธ์ของผู้วิจัยให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอบพระคุณ อาจารย์โอฬาร อาจารย์ปัทมา อาจารย์กนกพร อาจารย์ปัทวี อาจารย์สกลฤดี ในการให้คำปรึกษา สอบถามความก้าวหน้าและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ คุณหทัยกานต์ คุณกุลกรณ์ คุณกิตติศักดิ์ คุณสุจินดา คุณวารุณี คุณเมทินา คุณสุทธิดา คุณอัจฉรา ที่ช่วยพิมพ์งาน ช่วยแปลภาษาอังกฤษ ช่วยเหลือในการจัดรูปเล่ม วิทยานิพนธ์สอบถามความก้าวหน้าในการเขียนวิทยานิพนธ์และเป็นกำลังใจเสมอมา

ขอขอบคุณ ผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ๆ ที่มีอาใจเอื้อนนามในที่นี้ได้ และที่สำคัญที่สุดขอขอบพระคุณ คุณพ่อที่มีอาใจอยู่ถึงวันที่ลูกจบปริญญาโท คุณแม่ผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของลูกตลอดมา ญาติพี่น้องทุก ๆ ท่าน ที่คอยให้ความช่วยเหลือและเป็นที่กำลังใจอันดียิ่งให้แก่ผู้วิจัย

คุณค่าและความดีอันอาจจะเกิดขึ้นในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอบแต่บิดาผู้ล่วงลับ มารดาผู้อยู่เบื้องหลัง ญาติพี่น้อง คณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา ตลอดจนถึงกัลยาณมิตรทุกท่าน

ชัยณรงค์ เครือนวน

48920126: สาขาวิชา: เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ; ร.ม. (เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ)

คำสำคัญ: การพัฒนาอุตสาหกรรม/ เศรษฐศาสตร์การเมือง/ การสะสมทุน/ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ชัณณรงค์ เครือนวน: เศรษฐศาสตร์การเมืองของการพัฒนาอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง (POLITICAL ECONOMY OF INDUSTRIALIZATION IN RAYONG PROVINCE)

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์: ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ร.ด., ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, Ph.D, สุธี ประศาสนเศรษฐ, Ph.D., 137 หน้า ปี พ.ศ. 2550.

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการ ผู้ขับเคลื่อนกระบวนการสะสมทุนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดระยอง วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เจาะลึก ผลจากการศึกษา พบว่า พัฒนาการของภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดระยองสามารถแบ่งออกเป็นสามช่วงใหญ่ ๆ คือ ช่วง อุตสาหกรรมยุคดั้งเดิมการประกอบการอุตสาหกรรมในยุคนี้สะท้อนออกมาให้เห็นในรูปของการแปรรูป วัตถุดิบทางเกษตรให้เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปอย่างง่าย ช่วงที่สองอุตสาหกรรมหลังการสร้างถนนสุขุมวิท อุตสาหกรรมช่วงนี้ยังเป็นอุตสาหกรรมที่มีฐานเกี่ยวเนื่องกับภาคเกษตรกรรมแต่เริ่มปรากฏให้เห็นโรงงาน อุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่ไม่มีฐานอยู่ที่ภาคเกษตรกรรมเกิดขึ้น ช่วงที่สามอุตสาหกรรมภายใต้โครงการ พัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นช่วงนี้เป็นอุตสาหกรรมหนักที่ไม่เกี่ยวข้องกับ ภาคเกษตรกรรมและไม่มีความสัมพันธ์กับโรงงานอุตสาหกรรมในท้องถิ่นเลย ส่วนผู้ขับเคลื่อน กระบวนการสะสมทุนเป็นผลจากการขับเคลื่อนของกลุ่มทุนหลักสามกลุ่ม ภายใต้บริบทของพันธมิตร สามเ้าในการสะสมทุน (Triple Alliance) คือ รัฐ กลุ่มนายทุนต่างชาติและกลุ่มนายทุนชาติ ผลของการ พัฒนาอุตสาหกรรมยังส่งผลประ โยชน์ในเชิงเชื่อมโยง(Effect Linkage)ไปถึงกลุ่มนายทุนท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของพันธมิตรในการสะสมทุนเป็นไปในลักษณะของการที่ไม่มีใครมีอำนาจเหนือกว่าใคร แต่จะเป็นไปในลักษณะของการพึ่งพิงซึ่งกันและกัน ผลจากการพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้โครงสร้าง ทางการผลิตของจังหวัดเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและนำไปสู่ความเติบโต ของตัวเลขทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางด้าน โครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค แต่ผลประโยชน์ที่ แท้จริงอันเกิดขึ้นจากการพัฒนาอุตสาหกรรมกลับตกไปอยู่ในมือของกลุ่มชนชั้นนำเพียงไม่กี่กลุ่ม ตรงกัน ข้ามผลของการแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจ ได้ก่อให้เกิดวิถีแห่งการเอารัดเอาเปรียบทางชนชั้น การละเมิดหลักสิทธิมนุษยชน การทุจริตและทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคม ปัญหาสุขภาพะเกิดขึ้นตามมามากมาย สิ่งเหล่านี้นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม ผลของ การพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในจังหวัดระยองจึงเป็นไปในลักษณะที่มีฝ่ายหนึ่งได้และฝ่ายหนึ่งเสีย (Zero-Sum Game)

48920126: MAJOR: POLITICAL ECONOMY AND GOVERNANCE; M.A. (POLITICAL ECONOMY AND GOVERNANCE)

KEYWORDS: DEVELOPMENT INDURTRY/ POLITICAL ECONOMY/ ACCUMULATION/ STAKEHOLDER

CHAINARONG KRUNNUAL: POLITICAL ECONOMY OF INDUSTRIALIZATION IN RAYONG PROVINCE. THESIS ADVISORS: CHAIYONT PARDITSILP, Ph.D., PREECHA PIAMPONGSAN, Ph.D., AND SUTEE PASANSANASERN, 137 P. 2007

This qualitative research aims to study the development of industries, agents of capital accumulation and stakeholders in industries development process in Rayong province. The data was obtained by means of in-depth interview and from documents. The results from data analyses reveal that the industrial development in Rayong can be separated into 3 phase. The first phase was the old industry which transformed raw agricultural materials into simple instant products. The second phase, occurring after the arrival of Sukumwit Road, still involved the agricultural-based industries. However, a new form of modern industries, not involving agricultural material, started to develop. The third phase was the development of the industries under the Eastern Seaboard Development Program. These industries have been regarded as heavy industries with no relation to agriculture and local industries. The process of capital accumulation in these industries was driven by the Triple alliance containing state, international and national capitalists. The industrial development has an effect linkage on local capitalists. The relationship among the Triple Alliance is in the manner of relying on one another and being equal. The result of industrial development has led to the change of product structure from agricultural-based to industrial products and also to the growing economic figures and the improvement of the infrastructure. Nevertheless, the genuine benefit of the industrial development has fallen into the hands of a few leading groups. By contrast, the search for extra benefits has resulted in the exploitation among people in different socio-economic classes, exploitation and destruction of environments and natural resources, creation of social and health problems. These results have led to conflicts among people in different social classes. In summary, the overall result of the industrial development in Rayong Province is what is called “Zero-Sum Game” in that one group gains while the other loses benefits.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์.....	9
ขอบเขตของการศึกษา.....	10
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
วิธีการศึกษา.....	10
แนวคิดในการวิจัย.....	10
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	11
2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
แนวคิดเรื่องทุนและกระบวนการสะสมทุน.....	12
แนวคิดเรื่องตัวแบบการสะสมทุนในประเทศส่วนรอบข้าง.....	24
แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์ (Globalization).....	32
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	39
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	44
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	44
การตรวจสอบข้อมูล.....	45
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	45
4 ผลการศึกษา.....	47
พัฒนาการของกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง.....	47
ผู้ขับเคลื่อนการสะสมทุนในการพัฒนาอุตสาหกรรม.....	68
การเมืองของการพัฒนาอุตสาหกรรม.....	94

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	115
ข้อค้นพบจากการวิจัย.....	115
อภิปรายผล.....	119
ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย.....	121
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	122
บรรณานุกรม.....	124
ภาคผนวก.....	135
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	137

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แสดงโรงสีข้าวในพื้นที่จังหวัดระยอง พ.ศ. 2461-2472	49
2 แสดงโรงงานอุตสาหกรรมของจังหวัดระยอง พ.ศ. 2499	53
3 แสดงโรงงานอุตสาหกรรมของจังหวัดระยอง พ.ศ. 2504	54
4 แสดงสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดระยอง ปี พ.ศ.2519-2525	55
5 แสดงสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดระยอง ปี พ.ศ.2530-2548	61
6 แสดงตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับจังหวัดของจังหวัดระยองตั้งแต่ พ.ศ. 2524 - 2548	62
7 แสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเฉลี่ยต่อหัวตั้งแต่ปี พ.ศ.2524-2548	65
8 แสดงรายได้รายจ่ายของประชาชนในจังหวัดระยองแยกตามอำเภอ ปี พ.ศ.2547	97
9 แสดงรายได้ของบริษัทที่ทำรายได้สูงสุดในจังหวัดระยอง พ.ศ. 2549	98
10 แสดงค่าความเข้มข้นสารอินทรีย์ในบรรยากาศพื้นที่มาบตาพุดเฉลี่ย 24 ชั่วโมง	104
11 แสดงลักษณะน้ำทิ้งของโรงงานอุตสาหกรรมและเขตอุตสาหกรรมในจังหวัด ระยอง	107
12 แสดงปริมาณโลหะหนักของตัวอย่างน้ำจากชุมชนมาบตาพุด อ. เมือง จ. ระยอง	108

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 วงจรการสะสมทุนตามแนวคิดของคาร์ล มาร์ก	20
2 แสดงกลุ่มทุนที่มีบทบาทในเศรษฐกิจช่วงก่อน พ.ศ. 2475	29
3 แสดงโครงสร้างสามเส้าของกลุ่มทุนที่มีบทบาทในเศรษฐกิจช่วงปี พ.ศ. 2490 - 2516	30
4 ตัวแบบการวิเคราะห์การสะสมทุนแบบพัฒนาที่ควบคู่กับการพึ่งพิง	42
5 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมของจังหวัดระยองระหว่างปี พ.ศ. 2512 - 2530	54
6 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมของจังหวัดระยองระหว่างปี พ.ศ. 2531 - 2549	59
7 สัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดระยองระหว่างปี พ.ศ. 2530 - 2548	62
8 ผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับจังหวัดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 - 2548	64
9 ผลผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับจังหวัดเฉลี่ยต่อหัวตั้งแต่ พ.ศ. 2524 - 2548	66
10 สัดส่วนการถือหุ้นในโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดระยอง	79